parteix d'una imposta i la interior, és formada per un boet molt més fi i un galze, aquests parteixen de la mateixa imposta, reculada, però que té la part inferior que es transforma en un capitell per connectar-la a una esvelta columna. El capitell i la imposta tenen la mateixa decoració.

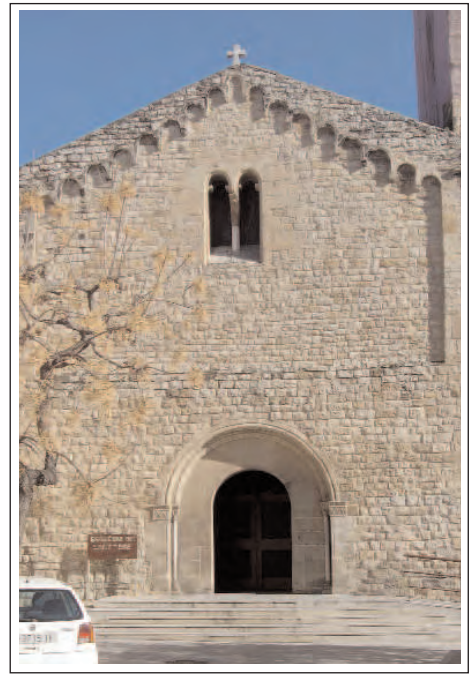

SANT PERE DE RUBÍ. Façana amb les arcuacions, la finestra geminada i el portal.

Sobre la porta hi ha la finestra geminada la qual és feta amb pedra perfectament treballada, tant els arcs com els brancals. Els dos arquets són monolítics i s'uneixen al mig sobre un àbac trapezoïdal-mensuliforme el qual transmet la càrrega a una columna a través d'un capitell de forma troncopiramidal invertit, de secció quadrada. La base és formada per un bloc de pedra que forma dos esglaons de forma troncopiramidal. La part superior té la planta d'una T. La columna és de secció circular i és ornada amb unes bandes en espiral que tenen la forma d'un petit bossell cargolat.

Tots aquests elements estan profusament decorats de manera que omplen, encara que només sigui amb una línia incisa, tots els racons. De l'observació en podem deduir que aquesta finestra és constituïda per diferents elements d'èpoques diverses, elements aprofitats d'obres anteriors. La columna, per exemple, és de marbre i correspon a l'època tardo romana, el capitell i la base, que correspon a un capitell posat cap avall, són datats del segle X. Els arquets són molt posteriors i crec que corresponen a una finestra coronella de tres o més arquets ja d'època gòtica, que es van posar en l'ampliació del segle XII o XIII, o encara més tard, de fet és ben visible la renovació de la part del mur que va ser necessari desmuntar per posar la finestra. De tota manera sembla que en realitat correspondria a una finestra coronella de tres arquets de la qual només en van aprofitar dos.

Text, fotos i croquis, Josep M. Masagué i Torné
Arquitecte

AARS
AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL
Núm. 92 24 de gener de 2010

VALLÈS OCCIDENTAL

SANT FELIU DEL RACÓ (CASTELLAR DEL VALLÈS)

Sant Feliu de Valrà figura per primer cop en la confirmació de béns que va demanar el monestir de Sant Cugat del Vallès l'any 986, al rei Lotari, desprès de la invasió d'Almansor. Es desconeix com era l'edifici original al qual es refereix el document. Tanmateix ens han quedat restes que podrien ser atribuïdes a aquesta data, a la part de ponent, sota el campanar medieval. Aquestes restes semblen ser d'un pòrtic que donava accés a l'edifici que hi havia construït en aquell moment, el qual s'orientava de llevant a ponent, en sentit, capiculat a l'actual. Possiblement hi hagué altres obres, però el que sí que és segur és que a mitjan segle XI,

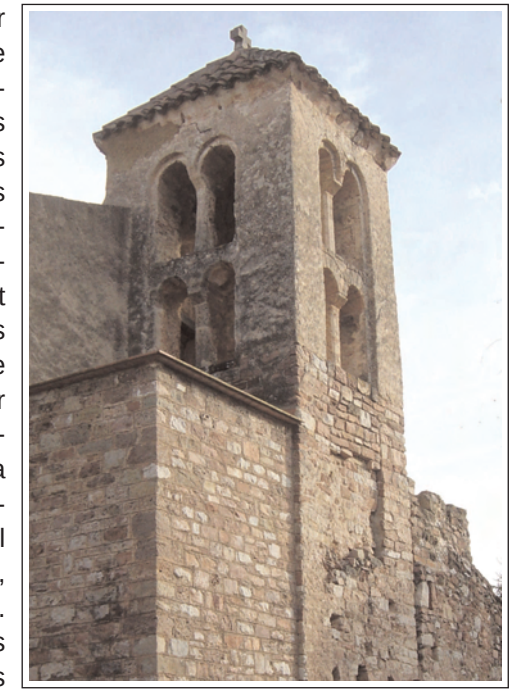

SANT FELIU DEL RACÓ. Campanar.

es va construir un campanar de torre sobre aquest pòrtic i que, quan es va construir la nova església, va quedar integrat en els murs de l'absis. Amb les dades que tenim es fa molt difícil de poder fer un seguiment cronològic, des del pòrtic fins a l'església actual. De fet la construcció del campanar va paredar la gran arcada central que quedava a sota, segons s'explica més endavant, i s'hi va deixar una finestra com les que flanquejaven aquesta arcada. Més tard, l'any 1322, es documenten obres de reparació i reedificació de l'església. De tota manera l'edifici actual va ser construït l'any 1819.

El Campanar de Sant Feliu del Racó és una torre prismàtica de planta lleugerament rectangular situada sobre l'absis de l'actual església parroquial i amb la qual comparteix els dos murs ortogonals del costat sud-oest. Els altres dos murs reposen sobre la volta de l'absis, circumstància curiosa pel fet que l'absis és de construcció molt posterior al campanar.

Aquest campanar té dos pisos de finestres geminades, a les quatre cares, sense divisions interiors i és cobert per una falsa volta piramidal de carreus perfectament tallats. L'accés actual a l'interior és per l'espai que hi ha entre la volta de la nau de l'església i la coberta.

Les finestres estan formades per dos arcs de mig punt separats per una columna senzilla, de forma prismàtica amb els caires bisellats, i un capitell trapezoïdal-mensuliforme.

Per sota de la falsa volta hi ha una espècie de corretja de fusta que ressegueix tot el perímetre interior del campanar; la funció d'aquest element no sembla necessària al campanar actual, més aviat ho seria a una estructura anterior de la coberta com a solera de la seva armadura de fusta. La coberta actual, de carreus ben tallats, sembla ser posterior a la resta de l'edifici.

amb tres naus i tres absis. Juntament amb aquesta nova reforma es van construir els edificis de Sant Miquel i de Sant Pere. El primer ens ha arribat, pràcticament, sencer, però, dels altres dos, només s'han conservat les capçaleres.

En època medieval es produeix una forta remodelació amb la qual la gran nau de Santa Maria desapareix i es construeix un edifici de dimensions més reduïdes, de planta en creu llatina i amb ornamentació llombarda. Sant miquel no es toca i a Sant Pere també desapareix la nau i se'n construeix una altra que seria enderrocada més tard, durant el segle XII, quan es va construir la que hi ha avui.

Les excavacions han descobert la relació entre Sant Pere i Santa Maria, així com l'isolament de Sant Miquel, rodejat però, d'un porxo per confirmar la funció funerària de l'edifici.

Sant Pere de Rubí

L'església de Sant Pere és avui un edifici força complex, és el resultat de les contínues reformes i ampliacions que ha sofert l'edifici al llarg del temps. Tot i que les primeres mencions són de l'any 986, no ens ha arribat cap estructura d'aquesta data, potser alguns pocs elements fora de context i aprofitats en els murs de l'edifici actual. En un principi sembla que era un edifici d'una sola nau però que, entre els segles XII i XIII, va ser ampliat afegint-hi un absis de planta quadrada i, segurament, també es va fer la volta apuntada. A partir dels segles XIV-XV, els murs laterals són perforats amb arcades per comunicar, la nau, amb les capelles laterals que s'hi van anar construint, les primeres sembla que són les dues que són a tocar l'absis i la del costat del baptisteri i, finalment, el 1884, es realitzava l'última gran reforma amb l'allargament de la nau, la construciód'un transsepte i un nou absis amb girola.

L'accés a l'edifici és per la façana de ponent, aquesta se'ns presenta molt ornamentada, té un portal adovellat amb arquivolta, a sobre, una finestra geminada i, a dalt de tot, un fris d'arcuacions cegues que segueix els pendents de la coberta. Aquest fris també ressegueix la façana de migdia, segons es va poder veure quan es va reparar la teulada, tot i que desconec si és de les mateixes característiques que el de la façana de ponent, ja que van tornar a ser tapades per la nova teulada. El portal és una obertura amb arc de mig punt, amb grans dovelles molt ben treballades, és decorat amb dues arquivoltes; la més exterior, és a nivell de la façana i forma una motllura amb el perfil d'un boet figurant una arquivolta de secció circular, que

parell dels murs, a més a més, de protegir-los amb l'arrebossat. La pintura era al fresc i representava un aparell de carreus completament regular, aparell que no s'havia fet o, per falta d'ofici o perquè el material de que disposaven no donava cap facilitat per poder-los fer, per tant, arrebossaven els paraments i els pintaven imitant uns carreus disposats uniformement.

Conjunt d'esglésies de Sant Pere de Terrassa

A Terrassa hi ha un conjunt arquitectònic excepcional que tots coneixem de ja fa molts anys, tanmateix però les excavacions que s'han realitzat aquests últims anys han ampliat l'abast i han concretat datacions que fins ara grinyolaven.

L'ocupació del conjunt a més a més de les tres esglésies i del que ja es coneixia de la plaça del davant de Sta. Maria, incloïa la rectoria i els horts.

De Sta. Maria s'han conegut pràcticament totes les fases cronològiques representades pels diferents edificis que successivament van anar ocupant el lloc, l'últim dels quals, és el que podem contemplar avui d'estil romànic llombard. Aquest és el de dimensions més reduïdes si considerem, com han posat al descobert les excavacions, que els anteriors havien ocupat l'espai de l'edifici actual, la plaça amb el mosaic i tot l'espai de la rectoria.

ESGLÉSIA ROMÀNICA DE SANTA MARIA D'ÈGARA.

També s'ha posat en clar la no funcionalitat del baptisteri per l'església de Sant Miquel, funcionalitat que li va atribuir en Puig i Cadafalch i que, amb aquesta condició, el va restaurar. Les excavacions han permès concretar l'ús de l'edifici com a funerari.

No s'ha excavat encara Sant Pere i això encara ens dóna moltes llacunes de com s'articulava aquest sector. De tota manera tenim, com

PLANTA GENERAL DE LES ESTRUCRURES EPISCOPALS DE SANT PERE DE TERRASSA. Publicada al llibre: La seu episcopal d'Ègara. Arqueologia d'un conjunt cristià del segle IV al IX. de M. Gemma Garcia Llinares, Antoni Moro Garcia i Francesc Tuset Bertran.Institut Català d'Arqueologia Clàssica. Tarragona, 2009.

es representa al dibuix, unes estructures que s'inicien a mitjà segle IV, que en realitat era l'aprofitament de construccions romanes anteriors.

Durant la segona meitat d'aquest segle apareixen les traces d'un gran edifici, de forma rectangular, que era pavimentat amb terra batuda i tenia un petit absis situat a l'est i dues capelles laterals, una de rectangular al nord i una altra de semicircular, al sud, també disposava d'una sèrie de dependències funeràries adossades.

Aquest seria el primer edifici amb funcions religioses. Adossat a l'est, i contenint l'absis, es troben dues dependències separades que sembla que tenien una funcionalitat de baptisteri, cada una tenia un dipòsit d'aigua.

A principi del segle V, es pavimenta amb un mosaic de tessel·les la nau i es construeix un nou baptisteri, aquest sí que ja és clar, la piscina del qual es pot veure ara, *in situ*, dins de Santa Maria, en el creuer.

Aquest baptisteri estaria constituït per la piscina de planta quadrada, de costats còncaus, i situada dins d'una estructura octogonal formada per una barana d'obra i unes columnes, en els angles, que sostenien una coberta. En una fase posterior, molt poc distanciada en el temps, s'eliminaria aquesta estructura octogonal per crear un espai molt més gran sense la interferència de la barana i les columnes. De tota manera, no es tardaria molt, (meitat segle V), en traslladar aquest servei a la banda de ponent, als peus de la nau, on es remodelaria aquest sector per construir-hi un edifici de planta quadrada amb la piscina del baptisteri a l'interior. A la vegada la nau s'engrandiria pel costat de llevant, tot enderrocant l'absis i el primer o segon baptisteri.

SANT MIQUEL. Se li havia atribuït la funció de baptisteri. Els darrers estudis i excavacions han provat que es tracta d'un recinte funerari.

A partir d'aquest moment i amb motiu de ser constituïda en seu del bisbat d'Ègara, es van iniciar noves i importants reformes. La nau va ser construïda de nou, més gran

Actualment el campanar presenta una imatge uniforme com a resultat d'una restauració realitzada l'any 1971, en la qual va ser necessari refer-ne alguns elements.

A la façana de ponent, que és l'única que ens permet de veure tota l'alçada del campanar, hom hi pot observar, sota mateix del campanar, l'estructura més antiga, constituïda per una gran obertura flanquejada per dues finestres a cada costat que constituirien el suposat pòrtic. Les finestres són amb arc de mig punt separades per un pilar. L'obertura central era paredada i en el centre hi havia una altra finestra, sola, però de dovelles molt semblants a les de les finestres geminades. Possiblement és la que van col·locar a la banda dreta del conjunt, al costat de les altres, en la restauració de l'any 1971. Les dovelles de totes aquestes obertures són de pedra tosca.

El campanar presenta exteriorment, a cada cara, una decoració amb bandes i arcuacions llombardes; Les bandes parteixen d'un sòcol elevat i són rematades per un grup de dues arcuacions que ressegueixen, emmarcant-los, els arcs de les finestres superiors. La coberta, actualment de teula àrab, arrenca d'una cornisa llisa formada per una motllura de bisell dret. Gran part del parament exterior de la zona superior del campanar, des de sota el nivell de finestres fins la coberta, manté encara el revestiment de morter de calç i pintura originals.

L'aparell d'aquest campanar és fet amb pedra de paredar de mides reduïdes i disposades en filades horitzontals molt regulars, la pedra ha estat, en general, desbastada per tal de deixar la cara exterior més o menys plana. Per les característiques i rusticitat de l'aparell així com per la tipologia de les obertures i l'ornamentació podem considerar aquest element com una obra bastida durant el segle XI.

A la cornisa i a l'intradós d'algun dels arcs de les finestres s'hi ha conservat restes de la pintura mural que sembla que cobria la totalitat del campanar. De fet s'explica que només s'hagin conservat en aquests llocs pel fet de ser emplaçaments protegits de les inclemències del temps. Per una banda la volada de la coberta i per l'altra la part superior dels arcs que estan a bon recer. Aquesta pintura representa uns carreus regulars fets amb una doble línia, que alternen el color roig i el blanc com un escaquer, tot i que, l'estat de conservació no deixa veure amb claredat l'alternança dels colors. Les finestres, que també eren arrebossades, tenen una línia que les ressegueix tot remarcant-les.

Aquesta pintura que ara considerem ornamental va ser realitzada, en el seu moment, només amb una intenció pràctica. La pretensió era regular l'a-